

UNIVERSITATEA “BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA FACULTATEA DE
STUDII EUROPENE
ȘCOALA DOCTORALĂ „PARADIGMA EUROPEANĂ”

Viața cotidiană a aristocrației românești din București între anii 1881-1914 Rezumat

Coordonator științific:
Prof. univ.dr. Ovidiu Pecican

Absolvent:
Mirela Popescu

Cluj
2025

Cuprins

Introducere

1. Bucureștiul între anii 1881-1914 – aspecte ale modernizării
2. Aristocrația în spațiul public
 - 2.1. Parlamentul
 - 2.2. Presa
 - 2.3. Academia Română
 - 2.4. Cluburi, cafenele și cazinouri
 - 2.5. Teatrul și Opera
- 2.6. Baluri, dineuri și serate în București în „La Belle Époque”-Studiu de caz
 - 2.6.1. Balurile de la Curtea Regală
 - 2.6.2. Balurile organizate de familiile aristocratice din București
 - 2.6.3. Baluri organizate de alte instituții și Asociații
 - 2.6.4. Dineuri, recepții și serate
 - 2.6.5. Banchete
3. Spațiul privat și activități cotidiene
 - 3.1 Locuința – spațiul privat al aristocrației bucureștene
 - 3.2. Preocupați de venituri și cheltuieli
 - 3.3. Sărbătorile religioase
 - 3.4. Viața la moșie
 - 3.5. În București, la Sinaia sau
 - 3.6. Moda și costumul
 - 3.7. Momente importante ale existenței – naștere-căsătorie-moarte
 - 3.8. Educația
 - 3.9. O societate care își apără onoarea
4. Cine ne sunt aristocrații între 1881-1914?

Concluzii

Bibliografie

Anexe

Rezumat

Cuvinte cheie: aristocrație, cotidian, elită, modernizare, spațiu public, spațiu privat

În studierea vieții cotidiene a aristocrației din Vechiul Regat se pot formula două ipoteze de cercetare și anume în ce măsură există o aristocrație, în București, în perioada *La Belle Époque*, comparabilă cu cea europeană și respectiv dacă viața de zi cu zi a acesteia este sau nu diferită de cea din Europa aceleași epoci. Pentru cele două ipoteze de cercetare este necesară stabilirea și definirea conceptelor de aristocrație respectiv de viață cotidiană.

În antichitatea greacă „cei mai buni” dețineau puterea pe baza criteriilor care aveau în vedere mărimea proprietății funciare, vechimea familiei în cetate ceea ce reprezenta și garanția unor calități morale și aptitudini de conducere a comunității. Astfel că se ajunge ușor la suprapunerea termenului de aristocrație cu cel de *plutocrație*, în care „conduc cei bogați”. Cu toate acestea, în accepțiunea termenului de aristocrație ceea ce definește acest grup de oameni, pe lângă avere, este că sunt urmașii acelor întemeietori ai cetății, ai acelor familii care, datorită originii, de cele mai multe ori legendare, au făcut ca respectiva comunitate să prospere numeric și economic. De cele mai multe ori „cei mai buni” sunt cei „aleși” de zei pentru a-i conduce pe ceilalți. Pentru civilizația romană, aristocrația este formată din patricieni, nobilimea fiind reprezentată din cei noi îmbogățiți ca urmare a unor servicii aduse statului, de regulă militare și apoi administrative. În Evul mediu, ca urmare a generalizării limbii latine, s-a impus mult mai ușor termenul de nobilime din latinescul *nobilitas*, preluat apoi în limbile naționale. În zilele noastre, termenul se folosește în istoriografia franceză și engleză pentru a defini categoria socială proprietară de pământ, legată prin contract suzerano-vasalic de monarhie și respectiv de statul pe care aceasta îl reprezintă.

În spațiul românesc, ortodox, s-a impus termenul de origine slavă, boier în perioada Evului Mediu ca echivalent al nobilimii din spațiul catolic. Există încă o dispută între istoricii români în ceea ce privește originea boierimii un exemplu de astfel de opinii referitoare la această pătură conducătoare, războinică este că aceasta își are originea în ultimele valuri de migratori, mai les ale cumanilor¹. Rolul pe care îl îndeplinește în stat este dat atât de suprafața de pământ, a moșiilor pe care le confirmă prin acte domnitorul cât și de funcția pe care acesta i-o stabilește în administrație.

¹ Vezi cartea lui Neagu Djuvara *Thocomerius–Negru Voda. Un voivod de origine cumana la începuturile Tarii Românești*, București: Editura Humanitas, 2007 și cea a lui Matei Cazacu, „Ioan Basarab, un domn român la începuturile Țării Românești”, București: Editura Cartier, 2013.

În ceea ce privește boierimea românească, originea și evoluția ei a făcut obiectul a numeroase studii și cercetări atât în secolul al XIX-lea cât și în cele următoare. Între acestea pot fi amintite atât cele dedicate strict originii, caracteristicilor acestei clase sociale cât și genealogiile. Astfel, pot fi menționați Mihail Kogălniceanu, A.D. Xenopol, Nicolae Iorga sau Constantin Giurescu cărora li se adaugă genealogiile lui Octav-George Lecca, Ioan C. Filitti, Ștefan D. Greceanu. Nu în ultimul rând, lucrarea, neterminată însă, a lui Mihai Dim. Sturdza, *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească*, este una dintre cele mai bine documentate despre familiile boierești românești.

Ceea ce trebuie menționat este că istoriografia de după 1989 păstrează în cea mai mare parte apelativul de boieri pentru a denumi pe cei care sunt proprietari de pământ, dar folosește și pe cel de elită și chiar aristocrație. Termenul de elită este utilizat cu precădere atunci când se face referire la rolul boierimii în modernizarea societății românești fără implicarea ierarhiei pe baza funcțiilor îndeplinite în administrație sau a mărimii proprietăților funciare. Cu toate acestea, *Dicționarul explicativ al limbii române* în definiția pe care o dă pentru cuvântul boier este de „persoană din aristocrația feudală²”. Influența slavă în ceea ce privește denumirea unei realități sociale nu înseamnă că în lumea românească a evului mediu nu se poate vorbi de o ierarhie feudală asemănătoare cu cea din centrul și vestul Europei. Această denumire va fi folosită pe tot parcursul epocii moderne și până la instaurarea regimului comunist. Membrii clasei conducătoare și inclusiv istoriografia ultimei jumătăți de secol al XIX-lea folosesc termenul de boier și mai rar pe cel de aristocrat. În corespondența personală, reprezentanții acestei categorii sociale nu folosesc apelativul de boier ci doar pe acela de prinț atunci când scrisoarea era adresată vreunui membru din familia Bibescu, Brâncoveanu sau Sturdza. Apelativul aristocrat este întâlnit în presa de limbă franceză și chiar în cea de limbă română atunci când se face referire la această categorie socială.

Un aspect care poate surprinde la nivelul limbajului este acela că nu se folosește apelativul de nobil, nobilime. O explicație ar putea fi aceea că, boierimea din Principate și Vechiul Regat mai apoi, este interesată să-și asigure individualitatea în fața elementelor alogene stabilite pe teritoriul românesc și pe care le asimilează prin legături matrimoniale. Și totuși, termenul de aristocrație este folosit de istoriografia care nu mai recurge la modelul marxist, de analiză al perioadei moderne din istoria românilor pentru a sublinia similitudinile între boierimea din spațiul extracarpatic și cea din restul Europei.

² Dicționar dexonline, <https://dexonline.ro/definitie/boier>,

Boierimea românească a sfârșitului de secol al XIX-lea, chiar dacă este lăsată fără ranguri și ierarhia dată de funcțiile administrative se comportă la Viena, Paris sau Londra ca egala ducilor, conților, prinților cu care nu ezită să stabilească legături matrimoniale, iar în momentele din an pe care le petrece în capitalele europene este primită și la randul ei primește în saloanele din apartamentele, casele sau chiar vilele proprietate personală, cum este cazul prințului Brâncoveanu din apropierea Parisului.

Argumente în favoarea existenței unei aristocrații ce-și desfășoară viața cotidiană în capitala aflată în plină dezvoltare economică și urbanistică sunt oferite atât de documentele din arhivele personale cât și din studiile și lucrările publicate de contemporani încă din epocă, și, nu în ultimul rând de presa vremii. Se poate formula astfel încă o ipoteză de cercetare și anume dacă marea boierime este conștientă de procesul de disoluție prin care trece.

Dacă în Franța nobilimea este în mare parte distrusă de revoluție la sfârșitul secolului al XVIII-lea, completată apoi cu cei înobilizați în timpul imperiului napoleonic, în Principatele Române, boierimea este supusă unui proces de fărâmițare a marii proprietăți și chiar de pierdere a acesteia ca urmare a randamentului scăzut al moșiilor și al succesiunii între urmași. Exemple pot fi Zoe Bengescu și fiica ei, Mișu Văcărescu despre care se știe că trăia din articolele pe care le publica în presa vremii, generalul Radu R. Rosetti care prin căsătorie primește o moșie pe care o va face rentabilă și exemplele pot continua. Întrebarea ce se poate formula este dacă pentru perioada de după 1881 și până la Primul Război Mondial mai este corectă utilizarea termenului de boier, respectiv aristocrat în societatea românească. Articolele cu subiect politic din presa vremii, în special cea de orientare socialistă, foloseau cuvântul boier, cu conotație negativă, atunci când se referă la necesitatea unor măsuri în domeniul proprietății agricole și al unei îmbunătățiri a stării economice a țăranimii. De asemenea, termenul mai este folosit și în discursurile parlamentare ale unor membri ai acestei categorii sociale având același subiect al măsurilor referitoare la starea țăranimii în contextul celor două războaie ale țăranimii din 1888 și 1907. Istoricul Constantin Giurescu publica în 1920 cursul ținut la Universitatea din București în 1918 și în care spune despre boieri că reprezintă „nobilimea poporului român”³, că titlul de boier constituie „un titlu nobiliar”⁴.

Chiar dacă rangurile boierilor au fost desființate în 1858, la începutul secolului al XX-lea, „Anuarul Monden al României pe anul 1903”⁵ prezintă o ierarhie a boierimii, respectiv: familiile princiare, după care sunt enumerate familiile vechi boierești dinainte de 1600, boieri

³ Constantin C. Giurescu, *Despre boieri*, București: Editura „Cartea Românească” S.A., 1920, p.5.

⁴ Ibidem.

⁵ *Annuaire Mondain de „La Roumanie”*, București: Editura Minerva, 1903, pp.11-16.

din prima clasă și familiile boierești din a doua categorie, atestate după 1650 împreună cu familiile care sunt însă de origine străină⁶. Publicarea, la o distanță în timp de aproape cinci decenii de la desființarea rangurilor, a unei asemenea ierarhii a boierimii este un argument important pentru susținerea afirmației că această categorie socială nu numai că se consideră superioară celorlalte, este și deținătoarea unui sistem de valori și principii dat de vechimea și importanța ei pentru societate chiar dacă este supusă unui permanent „asediu” din partea noilor îmbogățiți. În dreptul numelui fiecărei familii este trecut anul atestării documentare și membrii în viață, pe linie masculină pentru fiecare dintre acestea. Istoricul Mihai Dim. Sturdza, el însuși descendent al unei familii de boieri care a dat și doi domnitori în spațiul românesc susține că fiul unui boier este considerat la rândul lui boier dacă are și mijloacele necesare pentru a adopta același stil de viață⁷ și accede într-o funcție corespunzătoare nivelului avut în ierarhie. Ca urmare a unei asemenea practici, pentru că transmiterea rangurilor în spațiul românesc nu a fost reglementată prin lege, cei care nu-și mai puteau permite să adopte un stil de viață corespunzător rangului era „uitat”⁸ devenind astfel „mazil” și în cel mai fericit caz trebuia să accepte funcții mărunte.

În contextul modernizării și europenizării României din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, termenul de aristocrație nu mai acoperă doar acea categorie socială care se bucură de mari privilegii datorate originii, bogăției și poziției sociale⁹. Acum începe să se folosească și expresii precum *aristocrație financiară*, *aristocrație culturală* sau *industrială*¹⁰. Se impune, pornind din Anglia victoriană, în toată Europa termenul de aristocrație care muncește (*labour aristocracy*) și care desemna acea categorie care deține privilegii sociale și economice ce îi distinge de restul clasei de mijloc și de clasa muncitoare,¹¹ ca urmare a unei activități productive. Pentru România modernă din preajma Primului Război Mondial, termenii de boier și aristocrat par să fie sinonime deoarece definesc acea categorie socială nu doar proprietară de moșii ci și unită prin legături de sânge, conștientă că deține un set de

⁶ Ibidem, pp. 11-20

⁷ Mihai Dim. Sturdza coord., *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească*, vol. I, București: Editura Simetria, 2004, p.15.

⁸ Ibidem.

⁹ *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București: Editura „Univers Enciclopedic”, 1996, p.59.

¹⁰ Larousse en ligne, <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/aristocratie/5251>, consultat 7.12.2022.

¹¹ Amanda Goodrich, *op.cit.*, p.384.

tradiții pe care nu le împărtășește cu nici un alt grup sau individ cu care intră în contact¹² și posesoarea unui capital simbolic¹³.

În timpul Vechiului Regat, limbajul cotidian al elitei politice aproape că nu folosește termenul de boier ci chiar pe cel de proprietar însă pentru proprietățile pe care le au folosesc termenul de moșie pentru a întări astfel vechimea și drepturile ce decurg dintr-o asemenea proprietate. În felul acesta se realizează acea egalitate între marea și vechea boierime și cea mijlocie sau mai nouă, respectiv stabilită în spațiul românesc pe parcursul secolului al XVIII-lea. În consecință, termenul de boier are mai mult o conotație economică și socială, iar cel de aristocrat implică și aspectele politice deoarece guvernul și Parlamentul au peste jumătate dintre membrii lor reprezentanți ai acestei categorii sociale. Într-o monarhie constituțională cum este România între 1881-1914, la fel ca și în statele vecine se poate vorbi de un regim politic aristocratic adaptat contextului, dat de schimbările economice specifice secolelor al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Ca urmare, termenul de aristocrat și aristocrație, pe care îl folosesc chiar exponenții acestei păтури privilegiate, probabil și sub influența franceză, engleză și germană, este cel care corespunde cu realitățile socio-politice ale vremii. De asemenea, nu toți exponenții aristocrației sunt la fel de vocali sau vizibili în presa vremii ca aceia din categoriile boierimii de rangul al doilea precum un Petre P. Carp, un Ion C. Brătianu sau Mihail Kogălniceanu, considerați astfel în conformitate cu Anuarul din 1903. Asta nu înseamnă însă că aristocrația nu ocupă diverse funcții în guvern sau în armată și majoritatea locurilor în Parlament. Asaltată de „ciocoi”¹⁴ aristocrația românească acceptă să i se alăture și boierii de rangul al doilea astfel încât să-și păstreze privilegiile. Poate nu întâmplător, un reprezentant al acesteia, Mișu Văcărescu, folosește termenul de *high-life*, atunci când prezintă activitățile cotidiene ale păturii sociale privilegiate.

Studiul vieții cotidiene se impune în istoriografie o dată cu Marc Bloch, Lucien Febvre, Fernand Braudel și lucrările istoricilor grupați în *Școala Analelor*. Pentru acești istorici este necesară cunoașterea civilizației materiale, a ceea ce a fost viața de zi cu zi a maselor și respectiv jocurile schimbului¹⁵ specifice structurilor sociale, organizate ierarhic și

¹² David Higgs, *Nobles in Nineteenth-Century France: The Practice of Inegalitarianism*. Johns Hopkins University Press, 1987. Project MUSE. doi:10.1353/book.67863; <https://muse.jhu.edu/book/67863/pdf>, p.XII, accesat 23.04.2021, 1.am.

¹³ Pierre Bourdieu, *La noblesse: capital social et capital symbolique* în *Anciennes et Nouvelles Aristocraties*, Didier Lancien, Monique de Saint-Martin, Éditions de la Maison des sciences de l'homme, 2007. pp. 385-397

¹⁴ Ciocoi conform DEX – termen disprețuitor la adresa parvenitilor, a noilor îmbogățiți de la sate, arendași, vătafi, [ciocoi - definiție și paradigmă | dexonline](#), accesat 15.12.2022.

¹⁵ Anne Vézier, *La Leçon de Braudel, Récit et problème en histoire*, Le cartable de Cléo, revue suisse sur les didactique de l'histoire, 2012, 12, pp.99-110, <https://hal.science/hal-01145676/document>, accesat 27.05.2024, p.4.

care sunt implicate în activitățile economice.¹⁶ Astfel, viața cotidiană și prezentarea ei pentru diferite momente ale istoriei a devenit o modalitate de explicare a unei realități ce a permis înțelegerea trecutului într-o manieră mult mai profundă. Pe direcția trasată de Școala Analelor, studierea vieții cotidiene presupune o descriere a spațiului geografic și resurselor acestuia. Alături de spațiul geografic în care o comunitate umană își desfășoară existența activitățile umane se constituie într-un spațiu public și unul privat.

În ceea ce privește spațiul geografic al cercetării acesta se limitează la București, capitala statului român modern, orașul a cărui modernizare se accelerează după proclamarea Regatului și, mai ales, locul în care elita politică, economică și culturală își desfășoară activitatea. Astfel, capitolul întâi se referă la aspectele modernizării orașului București între anii 1881-1914 fiind necesară prezentarea cadrului în care aristocrația este prezentă. Capitala regatului trecea prin schimbări arhitectonice semnificative atât în ceea ce privește clădirile publice dar și locuințele particulare. Sistematizarea orașului includea și creșterea confortului și implicit a nivelului de trai prin aprovizionarea cu apă curentă, iluminatul cu gaz și apoi a celui electric. Elementele de modernizare sunt prezentate în funcție de domeniu, respectiv activitate economică sau culturală, infrastructură, sănătate, organizarea administrativ teritorială, locuitori.

Spațiul geografic al Bucureștiului implică și spațiul public în care aristocrația își desfășoară activitatea cotidiană. Astfel, capitolul al doilea este dedicat spațiului public în care găsim prezentă aristocrația, de la instituțiile plice și culturale, la cele caritabile sau de petrecere a timpului liber, precum baluri, spectacole de teatru și operă sau hipodrom. Pentru perioada ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea și până la Primul Război Mondial, Bucureștiul în calitate de capitală a Vechiului Regat, este un spațiu public unde se întâlnesc nu doar urmașii vechilor familii boierești ci și elemente ale burgheziei bogate, funcționari, avocați, medici, profesori, mici întreprinzători, țărani, muncitori. În acest spațiu public aristocrația românească este prezentă în instituțiile statului, în Parlament și în guvern, implicată în viața politică, în cea mai mare parte între membrii Partidului Conservator, dar și în presă, în activitățile caritabile, în cluburi exclusiviste precum Jockey-Club, dar și în cadrul Academiei Române. Imaginea activității acestor aristocrați în spațiul public este cel mai bine reflectată de presa vremii, atât cea liberală cât și cea conservatoare. Discursurile ținute la tribuna Parlamentului, cu ocazia banchetelor din perioada alegerilor, sunt redată în coloanele ziarelor atât cele de limbă română cât și de cele în limba franceză. Și în presă îi regăsim ca

¹⁶ Ibidem.

directori sau proprietari ai unor ziare pe Nicolae Filipescu, Mihai Văcărescu, C.A:Rosetti sau George Em. Lahovari.

Academia română este, de asemenea, spațiul public în care își desfășoară activitatea D.A. Sturdza, Ștefan Fălcoianu, Ion Ghica, Nicolae Kretzulescu alături de membri care nu fac parte din aceeași categorie socială. În cadrul acestui înalt for al culturii și cercetării științifice, membrii aristocrației sunt alături de Titu Maiorescu, Dimitrie Brândză, Grigore Cobălcescu sau Spiru Haret.

Aristocrația românească a Bucureștiului se intersectează cu intelectuali sau membrii ai burgheziei într-un alt spațiu public, respectiv cel al Jockey Club-ului, în cazinouri precum cel de la Sinaia și mai apoi cel din Constanța, la Teatru sau Operă.

Spațiul public implică atât activități de subzistență cât și pe cele de timp liber, de loisir în care, pot fi incluse cluburile exclusiviste, spectacolele de teatru sau operă în limba franceză, italiană sau germană și care erau inaccesibile unei mari părți a locuitorilor capitalei.

Capitolul al treilea propune o incursiune în spațiul privat al acestor familii vechi românești sau împământenite încă din secolele al XVI-lea – al XVII-lea, moment în care au ales să se identifice cu civilizația și aspirațiile poporului alături de care au ales să trăiască. Astfel, sunt menționate și descrise pe baza documentelor din arhivele personale, memoriile editate sau inedite, locuințele, mobilierul, costurile construirii, renovării sau de întreținere ale caselor și chiar ale palatelor pe care reprezentanți ai aristocrației le dețin în București sau la moșii. Dacă unii dintre acești aristocrați construiesc și își decorează locuințele după ultima modă a Parisului, alții închiriază, în funcție de veniturile pe care le au, case care să respecte, pe cât posibil cerințele unui statut social dobândit prin naștere¹⁷. În palatele Ghica, Sturdza sau Cantacuzino se organizau baluri cu zeci de invitați, dar în locuința Zoei Bengescu sau cea a lui Dimitrie I.Ghica veneau în vizite, la ceai, sau cină doar persoanele foarte apropiate.

În capitolul al treilea sunt prezentate activitățile cotidiene care erau organizate în funcție de succesiunea anotimpurilor și programul familiei regale. Boierimea românească este prinsă între activitățile agricole și parlament, ministere sau misiuni diplomatice și familia regală. Cu toate acestea, călătoriile în afara granițelor sunt nelipsite celor cu venituri mari. De cele mai multe ori sărbătorile pascale sunt sărbătorite la moșii pentru că în București activitățile mondene se reduc ca intensitate iar familia regală pleacă la Sinaia. În consecință, protipendada se mută și ea la Sinaia, fie la hotel, fie în locuințele pe care și le-au construit în

¹⁷ Narcis Dorin Ion, *Elitele și arhitectura rezidențială în țările române (sec.XIX-XX)*, București: Editura Oscar Print, 2011 în care sunt prezentate multe dintre palatele din București și de la moșii, emblematice prin stilul arhitectonic pentru perioada în care au fost construite..

această localitate. Până la construirea cazinoului High-life-ul bucureștean aflat la Sinaia își petrece timpul în plimbări prin pădurile din jurul localității, organizând sau participând la seratele muzicale la propriile reședințe sau la cele organizate la castelul Peleş. La scurt timp după integrarea Dobrogei unii dintre ei vor fi interesați și de petrecerea unei perioade de timp pe litoralul românesc. Impulsul ca boierimea noastră să petreacă o scurtă perioadă din vară la Marea Neagră va fi dat de regina Elisabeta. Însă după strângerea recoltei la moșii și începerea activității politice în capitală, respectiv prin lunile octombrie-noiembrie, aristocrația revine la București. Atât la Sinaia cât și la București practicarea unor sporturi intră în activitatea obișnuită a aristocrației românești. Pe lângă călărie și vânătoare se începe practicarea tenisului, a patinajului și chiar a bob-ului ca sport de iarnă.

Un loc special între activitățile de zi cu zi pe parcursul a aproximativ trei luni, începând cu sărbătoarea Crăciunului și până la începutul postului Paștelui, îl au balurile, care reprezintă studiul de caz al acestei lucrări. Adevărate evenimente ale anului, balurile organizate de regele Carol I nu sunt între cele mai agreate de vechile familii boierești pentru că sunt nevoite să accepte alături de ele și elemente ale burgheziei sau ale micii boierimi care ajunge să dețină funcții publice înalte în instituțiile statului. În consecință, după balul de 1 ianuarie organizat la Palatul regal, sunt organizate baluri de către familiile Oteteleșanu, Ghica, Cantacuzino sau Sturdza la care erau invitați reprezentanții acestor familii boierești.

Dacă balurile pot fi încadrate în ceea ce ține de activitățile în spațiul public, seratele muzicale sau cele dansante pot fi integrate în sfera spațiului privat. În primul rând, pentru că ele se desfășoară cu un număr mai mic de participanți. În al doilea rând, gazdele trimit invitații doar acelor persoane pe care le consideră demne, din punct de vedere al statutului social și al educației să participe la asemenea serate.

În Bucureștiul ultimelor două decenii ale secolului al XIX-lea și până la primul Război Mondial modernizarea și europeanizarea sunt prezente și în spațiul privat. Admiratoare a culturii franceze și legată de aristocrația din Franța și prin alianțe matrimoniale sau chiar stabilită în Franța, marea boierime românească imită, copiază și în spațiul privat, stilul de viață francez. Dacă în spațiul public această categorie socială acceptă să primească membri din categoria elitei intelectuale sau de afaceri cu obligația ca regulile și normele să-i fie respectate, cu atât mai mult în spațiul privat își păstrează un anumit stil de viață ce îi asigura menținerea propriei identități.

Spațiul privat este reprezentat în primul rând de locuință și elementele ei componente. Schimbările edilitare de la nivelul Bucureștiului realizate pe parcursul secolului al XIX-lea se

regăsesc și în schimbarea aspectului locuințelor aristocrației care se stabilise aici arendându-și moșiile și părăsind viața patriarhală pentru cea agitată și confortabilă a orașului.

Cele mai multe dintre locuințele mării boierimi sunt refăcute au cel puțin un etaj, cu ferestre mari, curte în care este amenajată o grădină, cu apă curentă și canalizare. Unele dintre ele sunt chiar palate construite în stil neoclasic sau neoromânesc și în care este suficient spațiu pentru organizarea balurilor, a dejunurilor cu 20 de persoane, a seratelor muzicale sau spectacole de teatru, saloane de primire, bibliotecă și birouri de lucru alături de dormitoare, săli de baie. Materialele de construcție sunt de calitate, importate sau produse de firme din România iar mobilierul este adus din străinătate.

Casele mării boierimi sunt concentrate în zona centrală a orașului, de-a lungul Căii Victoriei și pe străzile adiacente sau de-a lungul noilor bulevarde construite ce străbat capitala de la est la vest și de la nord la sud.

Cei care nu-și construiesc o casă la București, închiriază una, astfel că nu de puține ori adresele lor publicate în diverse Anuare se schimbă de la un an la altul. Alții preferă să locuiască în capitală la hotelurile de lux din centrul orașului. De asemenea, cei care intraseră în diplomatie nu erau interesați toți să construiască o casă. Este cazul lui Alexandru Em. Lahovari și a soției sale Anna născută Kretzulescu. Interioarele locuințelor reflectă starea materială a locatarilor. În cazul lui Gheorghe Grigor Cantacuzino, pentru palatul de pe Ca lea Victoriei mobila fusese comandată toată la Paris, fiind în stil Ludovic al XV-lea și Ludovic al XVI-lea.

Veniturilor provenite din arendarea moșiilor li se adăuga diurna, în cazul primarilor, o indemnizație anuală, sau sume diverse, în cazul celor care practicau profesiile liberale de avocat, medic sau arhitect. Teodor Rosetti ca guvernator al Băncii Naționale primea o indemnizație de 60 000 lei pe an¹⁸ cee ace însemna 5000 lei pe lună. Cei care au avut diverse funcții în stat pe o perioadă de 10 ani puteau solicita ieșirea la pensie. Lui Alexandru N. Lahovari, născut în 1840, i se aprobă ieșirea la pensie în 1896, iar pentru cei 10 ani, 11 luni și 27 zile lucrate și un salariu de 1500 lei pe lună în ultimii trei ani, primea pensia de 450 lei pe lună¹⁹, în conformitate cu prevederile legii din 1890²⁰ Doctorul Nicolae Kretzulescu avea o pensie de 1407,40 lei²¹.

¹⁸ „Bucharest”, 1er Année, No 254, 19 Novembre (1 Decembre), 1890, p.2

¹⁹ Biblioteca Națională a României , fond Saint-George, Arhiva Alexandru N. Lahovari, Dosar CCLXXXIII/31/ 1844-1859, fila 65

²⁰ Ibidem.

²¹ Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fond Kretzulescu-Lahovari, Dosar/177/f.a, fila 28.

Aristocrația Vechiului Regat se implică și în afacerile industriale. Constantin Argetoianu este interesat de exploatarea petrolului, Barbu Știrbei reușește să construiască un adevărat centru industrial pe proprietatea de la Buftea.

Fondurile personale de la Arhivele Statului și cele din Fondul Saint-George de la Biblioteca Națională cuprind și registrele de cheltuieli zilnice sau diferite chitanțe care permit stabilirea unui anumit nivel de trai dar și pe cel al prețurilor pentru bunuri și servicii.

Sărbătorile de Crăciun și de Paște se petrec, de regulă, în familie, în București sau la moșii respectând tradițiile ortodoxe. În zilele de sărbătoare se asistă la serviciul religios de la bisericile din apropierea locuinței, a moșiei sau la Mitropolie, se fac vizite rudelor și prietenilor, sunt organizate seri dansante, baluri, piese de teatru, audiții muzicale în cadrul cărora sunt puse în valoare educația artistică și calitățile vocal-instrumentale ale participanților.

Alte activități de timp liber erau pe lângă baluri, serate erau plimbările la șosea când se aflau în București sau în împrejurimile moșiilor, ale Sinaiei, partide de tenis sau bob, patinaj și nu în ultimul rând partidele de vânătoare. O altă activitate care trebuie menționată sunt călătoriile în afara țării pentru relaxare în stațiunile din Italia, spațiul german, tratamente medicale dar și înscrierea copiilor la diferite licee și universități. În timpul acestor călătorii se vizitau și muzeele, localitățile de însemnătate istorică și nu în ultimul rând magazinele, cafenelele sau spectacolele de teatru.

Marile momente ale existenței acestor urmași ai mării boierimi românești sau ai familiilor domnitoare sunt de cele mai multe ori surprinse de presa vremii cu fastul și ceremonialul specific statutului pe care îl au sau sunt prezente uneori și în memorii. Corespondența destul de rar oferă descrieri ale acestor evenimente atât de importante în viața oricărui om. Căsătoriileⁱ în „înalta societate” nu au aproape nimic din romantismul literaturii primei jumătăți a secolului al XIX-lea. Și chiar și atunci când iubirea și pasiunea sunt prezente, aceste sentimente sunt criticate în saloanele și cercurile aristocratice mergând până la excludere din lista persoanelor „agreabile”, de vizitat sau de primit. Cele mai multe sunt stabilite de părinți, sau de rude, iar regimul dotal este foarte important. Actul dotal întocmit de Alexandru Em. Lahovari și Ana Lahovari, născută Crețulescu, pentru fiica lor, Ana Nicula Lahovari cu George Al. Plagino. În actul dotal sunt consemnate suma de 150 000 lei, un trusou în valoare de 18 000 lei, un colier cu smaralde în valoare de 35 000 lei, un serviciu de argintărie de 2000 lei, și două ipoteci pe părți din moșiile părinților pe care aceștia din urmă se angajează să le plătească anual pe parcursul vieții. De asemenea, părinții au inclus în actul dotal și condițiile în care viitorul soț poate folosi averea pe care o aducea Ana Nicula

Lahovari prin căsătorie. Astfel, banii viitoarei soții puteau fi cheltuiți pentru cumpărarea de imobile grevate de datorii, titluri de stat sau emise de Creditul Funciar prin transfer pe numele soțului cu condiția ca acesta să se facă printr-un act legal care să cuprindă precizarea explicită a utilizării sumei reprezentată de dota soției. Autentificarea documentului este făcută la sediul Legației române din Viena.

Un ultim capitol, al patrulea, prezintă, pe scurt o evoluție, în ordine alfabetică a acestor mari familii de boieri având drept criteriu lista publicată în Anuarul monden din 1903. Chiar dacă este un simplu „inventar” al familiilor boierești în care sunt menționați întemeietorii atestați în documente și cei care, la momentul anului 1903 dețin funcții importante în stat, fără a fi menționate acestea, această listă respectă în primul rând criteriul rangului. Acest ultim capitol nu este un inventar genealogic a acestor boieri ci doar identificarea și prezentarea unor argumente pentru care cercetarea unui atât de vast domeniu al vieții cotidiene s-a rezumat la aceste câteva familii și nu i-a vizat și pe o mare parte a oamenilor politici sau de cultură mult mai mult prezenți în lucrările de istoriografie dedicate acestei perioade

Metodele de cercetare folosite pentru identificarea argumentelor care să demonstreze corectitudinea ipotezelor de lucru sunt cele specifice istoriei, respectiv istoriei sociale. Aceasta pentru că domeniul de studiu este cel al istoriei, descrierea și analiza faptelor istorice pe baza documentelor identificate în arhive este punctul de plecare al oricărui istoric. La acestea se adaugă și unele din domeniul științelor sociale pentru că viața de zi cu zi, a unui grup de oameni și nu doar a unui individ, a unei personalități politice, culturale implică folosirea unor metode din domeniul sociologiei, al antropologiei culturale, al psihologiei sociale, respectiv al mentalităților²².

Analiza de conținut a surselor documentare pentru a găsi răspunsuri la întrebările *cine?*, *cum?*, *unde?*, și *de ce?*, a dus la necesitatea realizării unui inventar al mării boierimi românești, inclusiv evoluția ei până în 1914. Răspunsul la întrebarea *cum* sunt reprezentate aspectele vieții cotidiene în memorii, documente personale, registre de cheltuieli, scrisori, jurnale și nu în ultimul rând presa vremii, a dat posibilitatea identificării argumentelor referitoare la preocupările și activitățile de zi cu zi ale familiilor și respectiv a modului în care aceștia le realizează și conștientizează. În ceea ce privește răspunsurile la întrebarea *unde?*, acestea au permis localizarea în spațiu a activităților și preocupărilor unora dintre membrii mării boierimi. Astfel, corespondența, fie între membrii aceleiași familii fie cunoștințe, prieteni susține afirmația că cei mai mulți dintre ei, măcar o dată pe an plecau în călătorii în

²² François Furet, *Atelierul istoriei*, București: Editura Corint, 2002, p. 5.

marile capitale europene, că își trimiteau copii la studii în special în Franța, sau că însoțeau familia regală la Sinaia. Întrebările de forma *de ce?* au fost cele mai multe, de exemplu, de ce în cele mai multe arhive personale, documentele care predomină sunt cele referitoare la actele de proprietate, vânzări de proprietăți, procese legate de moșteniri, și foarte puține chitanțe pentru plata mobilierului, a hainelor, a cărților, sau pentru plata hotelurilor unde locuiau în călătoriile din Europa. De asemenea, de ce în această perioadă, unii dintre ei aleg să și practice unele meserii liberale, respectiv să fie avocați, medici, scriitori, jurnaliști și să nu se limiteze la a trăi din veniturile moșiilor, politică, diplomatie sau armată.

Chiar dacă ipotezele care au stat la baza unei asemenea demers de reconstituire a unui segment de viață din perioada de sfârșit a epocii moderne a istoriei românilor pot fi considerate ca având un grad mare de generalitate, verificarea veridicității lor nu se poate face decât printr-o sumă de cazuri particulare, prin identificarea elementelor comune specifice aristocrației ca elită socială care își păstrează în mare parte puterea politică în capitala Vechiului Regat. Dacă până la jumătatea secolului al XIX-lea exista părerea, chiar între contemporani, că boierimea este înclinată spre distracție, jocuri de cărți, baluri și o viață mondenă, acum, la începutul secolului al XX-lea, marea aristocrație este preocupată de activități lucrative, investește în exploatarea petrolului, precum Constantin Argetoianu, fabrici de zahăr, valorificarea produselor agricole obținute pe moșii precum Barbu Știrbei, sunt arhitecți cunoscuți pentru proiectarea unor imobile publice și private cum sunt cei din familia Berindei, medici precum Ioan Cantacuzino și Alexandru Șuțu. Folosind în cea mai mare parte arhivele personale, jurnalele, memoriile publicate și cele în manuscris alături de presa vremii, se poate realiza o schiță a vieții cotidiene a mării aristocrații românești în perioada *La Belle Époque*.

Bibliografie selectivă

Biblioteca Academiei Române, Msse Dimitrie I. Ghica, *Jurnal*, vol.I 1899-1902, fond Bibescu familial, dosar 26 1884-1890, , Msse Zoe Bengescu, Jurnal 1911, Mss, Corespondență Nicolae Filipescu, Scrisoarea S 11 (1)/CXXXV, Nicolae Filipescu către Alexandru Ciurcu din 15 octombrie 1892, secția Msse Dimitrie I. Ghica, *Jurnal*, vol I, 1899-1901, vol III 1903-1905, secția Mss, Titu Maiorescu, *Jurnal*, Mss Arhiva Perticari-Davila, Elena Perticari Davila, *Însemnări zilnice*, plicul I 1910-1911,

Biblioteca Națională a României, fond Saint-George, George Bibescu Dosar CLXXXIII/1, Fond Bengescu, Dosar XXV/9/1835-1874, fond Saint-George, Arhiva Berindei, CCCLXIX/3/

1885-1908, Arhiva general Constantin Coandă, dosar XCI/8, fond Saint-George, Diurna deputaților pe anul 1892, Dosar 4367., fond Saint-George, Arhiva Nicolae Lahovari, Dosar CXXIX/2, fond Saint-George, Arhiva Alex. N Lahovari dosar LXXIII/1, fond Saint-George, Arhiva Alexandru N. I. Lahovari, dosar/XIX/1, fond Saint-George, Arhiva Alexandru Lahovari, dosar P XC III/ 5, fond Saint-George, Dosar 4895, Manuscrise, Zoe Lahovary-Soutzo, [secția](#), Mss, Msse Arhiva N.N. Lahovari, fond Saint-George, Arhiva Emil Lahovari, dosar LXXX/5, Fond Saint-George, fond Saint-George, Arhiva Simona Lahovari, dosar PL/XXXIII/ 11, fond Saint-George, Msse Titu Maiorescu, *Jurnal*, an 1899, Titu Maiorescu, *Jurnal*, 1900-1902, caiet 22, fond Saint George, Manuscrise, Elena Perticari-Davila, , *Jurnal*., Fond Alexandru Racoviță, CL/XI/1915-1918, fond Saint-George, Colecția Rosetti, dosar 4928, Arhiva Radu Rosetti, dosar LXXII/9, fond Saint-George, Arhiva Dinu V. Rosetti, Redacția ziarului „Românul”, 1864-1909, Msse 30621, Zoe Șuțu, *Jurnal de ma vie*, colecția Soutzo, dosar 4895/ 1914-1943.

- **Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale**, Secția Msse, fond Argetoianu, dosar V, dosar IX/5, dosar XV/46 secția Msse fond Bălăceanu, 111/1914, dosar 26/1874-1930, dosar 30/1913-1947, dosar 55/1903-1946, secția Msse, fond Bibescu familial, dosar 26 /1884-1890, fond Bengescu, dosar 18 /1909, Zozo Bengescu, *Jurnal*, fr, Msse în limba franceză Fond Casa regală Miscelanea, Dosar 92/1884, Fond Inspectoratele regionale de poliție, fond Catargiu, dosar 1879/1906, dosar Cazinoul comunal Constanța, VII-2, Fond Alexandru Fălcoianu personal, dosar 1 1836-1944, fond Florescu, dosar 38 /1908-1937, fond Scarlat Greceanu, dos. 49, 54, 160 an 1873-1932, dosar 49/1878-1888, fond Karadja, dosar 19/1910-1919 fond Arhiva Kretzulescu-Lahovari, dosar 117, dosar 162, dosar 177, 219/1886, dosar 187, fond Kretzulescu, dosar 219/1886, dosar 72, fond Manu, dosar 156/1877, dosar 221/f.a, dosar 227, dosar 228, dosar 236 sec.XVI-1948, Registru evidență Palatul Regal, 1901, fond Barbu Știrbei, dosar 17, dosar 55 /1914 dosar 61/, dosar 61/1897-1907 , fond Șuțu, Dosar 223/ 1909

- „Almanach du High-Life”, Edité par *L'Indépendance Roumaine*, An XIII, 1897.

- „Anuarul statistic al orașului București pe 1894”, *Institutul de Arte Grafice*, București: Carol. Göbl, 1897.

- „Annuaire mondain de La Roumanie”. 1903, București: Tipografia Minerva, 1903.

- „Anuarul Bucureștiului”, București: Institutul De Arte Grafice „Carol Göbl” S-sor Ion St. Rasidescu, nr16, 1906.

- Anuarul presei române și al lumii politice”, București, 1908, 1909, 1910, 1912

- „Automobil-Club Român. Societate pentru încurajarea sportului automobil în România”. Anuar 1905,
- „Bucharest” (1890, 1891)
- Bucharest Mondaine”(1893)
- „Evenimentul”(1895, 1903)
- „Epoca”(1886,1887, 1897, 1905)
- „Gazeta Poporului”(1895)
- „Hipodromul”(1904,1905, 1906)
- „Jurnal de modă”,1884, 1893, 1903”
- „La Lanterne Mondaine”(1885)
- „L’Etoile Roumaine”(1885,1887)
- „La Roumanie”(1899)
- „ La Roumanie Illustrée”(1882, 1899)
- „L’Independence Roumaine”(1881, 1882, 1886, 1888, 1893, 1897, 1899, 1900, 1901, 1903,1904,1914)
- „Tout-Bucharest,” Almanch du High-Life”, Edité par „L’Independence Roumain”e, XIIe Année. 1896, 1897,1898
- Academia Română, *Pagini din istoria Academiei Române (1866-1948)*, București: Editura Academiei Române, 2007.
- Bacalbașa, Constantin *Bucureștii de altădată*, volumul I-IV, București: Editura Albatros, 2000.
- Bădescu, Emanuel, *În București prin Micul Paris*, București: Editura Vremea, 2019.
- Bădescu, Emanuel, *De toate din vechiul București*, București: Editura Vremea, 2013.
- Bălăceanu-Stolnici, Constantin *Saga Baronilor Dumont*, București: Editura All, 1995,
- Bălăceanu Stolnici, Constantin, *Amintiri...lumea bună de altădată*, Editura Oscar Print, București 2020.
- Beldiman, Ruxandra *Domeniul lui Ion Ghica de la Ghergani*, București: Editura Istoria Artei, 2016.
- Bengescu, George, *Câteva suvenire ale carierei mele: Ion Ghica, V. Alecsandri, Alexandru Lahovari*, Bruxelles: Editura Paul Lacomblez, 1899.
- Berindei, Dan, *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866-1876)*, București: Editura Militară, 1992.
- Blancard,Théodore, *Les Mavroyéni.Essai d’étude additionnelle à l’histoire moderne de la Grèce,de la Turquie et de la Roumanie*, vol 2., Paris, Ernest Lerouz, 1909.

Boerescu, Dan-Silviu Boerescu, *Marile petreceri ale românilor. Chefuri, zaiafeturi, praznice, baluri, soarele și chindii*, București: Editura Neverland, 2024.

- Bourdieu, Pierre, *La noblesse: capital social et capital symbolique* în *Anciennes et Nouvelles Aristocraties*, Didier Lancien, Monique de Saint-Martin, Éditions de la Maison des sciences de l'homme, 2007.

- Brătianu, Pia, *Prin cetatea lui Bucur. Trecutul viu*, București: Editura Corint, 2021.

- Braudel, Fernand, *Structurile cotidianului*, București: Editura Meridiane, 1984.

- Buhman, Eugeniu, Arthur, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. Memorii 1898-1940*, București: Editura Sigma, 2006.

- Bulei, Ion *Viața în vremea lui Carol I*, București: Editura Tritonic, 2005.

- Bulei, Ion *Lumea românească la 1900*, vol II, București: Editura Fundației Pro, 2006.

-Bulei, Ion *Românii în secolele XIX-XX. Europeanizarea*, București: Editura Litera Internațional, 2011.

- Bulei, Ion *Oameni... și „chestiuni” de acum un veac*, București: Editura Tritonic, 2015

- Bulei, Ion, *Un Hohenzollern în România*, București: Editura Meteor Press, 2018.

- Burke, Edmund, *Reflecții asupra revoluției din Franța*, București: Editura Nemira, 2000.

- Cămărășescu, Zoe, *Amintiri*, București: Editura Vitruviu, 2001.

- Cantacuzino, Ion, Mihai, *O mie de ani în Balcani. O cronică a Cantacuzinilor în vâltoarea secolelor*, București:, Editura Albatros, , 1996.

- Cantacuzino-Enescu, Maria *Umbre și lumini. Amintirile unei prințese moldave*, București:Editura Aristarc, ,2005.

- Căpușan, Andrei Alexandru *Diplomați români de elită*, vol 1, .2, București:Editura Ars Docendi, 2009

- Carmen Sylva, *Bucureștii reginei Elisabeta*, București: Editura Vremea, 2023.

- Cazacu, Matei Ioan *Basarab, un domn român la începuturile Țării Românești*, București:

- Chiper, Mihai, *O societate în căutarea onoarei. Duel și masculinitate în România (1859-1914)*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza.

- Ciupală, Alin, *Femeia în societatea românească a secolului al XIX-lea. Între public și privat*, București: Editura Meridiane, 2003.

- Claymoor, *La vie á Bucharest 1882-1883*, Bucharest: Imprimeurs-Editeurs Thiel & Weiss, Palais Dacia-Romania, 1883

- Claymoor, *Almanach du High-Life, XIIIe Anné*, Edité par „L’Independence Roumaine”, Bucharest, 1897

- Damé, Frederic, București în 1906, ediție îngrijită de Adrian Majuru, Pitești: Editura Paralela 45, 2007.
- Diesbach, Ghislain de *Prințesa Bibescu. Ultima orhidee*, București: Editura Vivaldi, 2013.
- Dinu, Stefania, *Mese și meniuri regale. Eleganță, fast și bun-gust*, București: Editura Corint, 2019,.
- Damé, Frederic, *București în 1906*, ediție îngrijită de Adrian Majuru, Pitești: Editura Paralela 45, 2007.
- Diesbach, Ghislain de *Prințesa Bibescu. Ultima orhidee*, București: Editura Vivaldi, 2013.
- Dinu, Stefania, *Mese și meniuri regale. Eleganță, fast și bun-gust*, București: Editura Corint, 2019,.
- Florescu, Radu, R., Cazacu, Matei, *Sânge din sângele lui Dracula. Saga boierilor Florescu*, Editura Corint, București, 2016.
- Furet, François, *Atelierul istoriei*, București: Editura Corint, 2002.
- Georgescu, Maria *Cadeți români la Saint-Cyr*, București: Editura Militară, 2002,
- Greceanu, Paul St. *Genealogiile documentate ale familiilor boierești*, București, 1916.
- Giurescu, Constantin C. *Despre boieri*, București: Editura „Cartea Românească” S.A., 1920.
- Hagi-Moscu, Emanoil *Amintirile unui oraș*, București: Editura Fundației Culturale Române, 1995.
- Hopton, Richard *Pistols at Dawn. A History of Dueling*, London: Portrait an imprint of Piatkus Books Ltd, 2007.
- Iacob, Dan, Dumitru, în *Elitele din Principatele Române la mijlocul secolului alXIX-lea. Sociabilitate și divertisment*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Iordăchiță, Costel, *Familia Lahovari: ascendență și destin politic*, Pitești:Editura Carminis Educațional, 2004.
- Iorga, Filip, Lucian, *Trecutul este viu. Filip-Lucian Iorga în dialog cu Neagu Djuvara*, București: Editura Humanitas, 2014
- Jeanneney, Jean-Noël, *Istoria duelului, pasiunea francezilor*, București: Editura Nemira, 2012.
- Lecca Octav-George, *Genealogia a 100 de case*,București 1911.
- Lecca, Octav-George *Familiile boierești române*, ediție Alexandru Condeescu, București: Editura „Libra”, f.a.
- Lecca, Octav, George, *Familii de boieri mari și mici din Valahia*, București: Editura Paideia, 2015

- Lieven, Dominic *The Aristocracy in Europe, 1815-1914*, The Macmillan Press Ltd, 1992.
- Mansion-Rigau, Éric, *Rester noble dans le monde des affaires. De l'utilité des anciennes élites*, Editure Passé Composés/Humensis, 2024.
- Miclescu, Paul, Emil, *Din Bucureștii trăsurilor cu cai*, București: Editura Litera, 1985.
- Mihailide, Mihail *Medicii Regilor României*, București: Editura „Viața Medicală Românească”, 2016.
- Milca, Mihai *Geneza teoriei elitelor*, București: Editura Economică, 2001.
- Mills, Charles, Wright, „L’Elite de pouvoir”, Paris, 1969.
- Pecican, Ovidiu, *Românii și Europa medievală. Contribuții la tipologia culturală a Europei*, Iași, Editura Polirom, 2021
- Pecican, Ovidiu, *Istoria României. Stat și cultura 1866-2018*, București:Editura Cuantic, 2023
- Pecican, Ovidiu, *Istoria Românilor de la origini și până astăzi*, vol 1, 2, București Editura Cuantic, 2024
- Platon, Alexandru Florin, *Geneza burgheziei în Principatele Române (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea-prima jumătate a secolului al XIX-lea .preliminariile unei istorii*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ion Cuza”1997.
- Popa, Bogdan, *Diplomație, viață mondenă și sport în București la începutul secolului XX*, în Claudiu
- Rădulescu, Mihai, Sorin, *Genealogii*, Editura Albatros: București, 1999.
- Rădulescu, Mihai, Sorin, *Din istoria familiei Ghika*, Editura București: Corint, 2017.
- Roco, Mihaela Roco, Mihail *,Diplomație și poezie-contribuția europeană a lui Scarlat A. Cantacuzino*, , București: Editura Universitaria,2018.
- Schnoy, Sebastian, *Istorie pentru cei care se tem de istorie*, București: Editura „Baroque Books & Arts”, 2020.
- Schönburg, Alexander von *Cartea virtuților. Arta decenței sau 27 de virtuți între noblețe și nonșalanță*, București :, Baroque Books &Arts, 2019.
- Siupiur, Elena, *Intelectuali, elite, clase politice moderne în Sud-estul European. Secolul al XIX-lea*, București: Editura Domino, 2004.
- Sturdza, Mihai Dim., *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească*, vol I București: Tipografia R.A. Monitorul oficial, 2004 –
- Sturdza, Mihai Dim., *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească*, vol II București: Editura Simetria, 2011.
- Sturdza, Mihai Dim., *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească*, vol III București: Editura Simetria, 2014.

- Sturdza, Mihai Dim, *Aristocrați români în lumea lui Proust*, București:Editura Humanitas, , 2016.
 - Topor, C, Istrate, Lucian, Cain, Alexandru Daniel, *Diplomați, societate și mondenități. Sfirșit de „Belle Epoque” în lume românească*, Iași : Editura Universității Alexandru Iona Cuza, 2015orint, 2018.
 - Wasson, Ellis, *Aristocrația. O poveste despre putere și lux în istoria modernă*,București: Editura Corint, 2024.
 - Wooldridge, Adrian, *Aristocrația talentului*, Editura Polirom, Iași, 2022
-